

Gjuro Szabo u hrvatskoj kulturi (zbornik radova), urednik Jozo MAREVIĆ, Novljansko akademsko društvo, Novska, 2010., 350 str.

Novljansko akademsko društvo objavilo je početkom prosinca 2010. godine zbornik *Gjuro Szabo u hrvatskoj kulturi*. Zbornik je djelo petnaestorice autora koji su prethodno predstavili sažetke svojih radova na znanstvenom skupu održanom 25. rujna 2010. u Novskoj, rodnome mjestu Gjura Szaba, i to u sklopu Novljanskog tjedna kulture pod visokim pokroviteljstvom predsjednice Vlade Republike Hrvatske i pod stručnim i znanstvenim pokroviteljstvom HAZU – Razreda za društvene znanosti te sa supokroviteljima Akademijom odgojnih znanosti Hrvatske, Hrvatskim državnim arhivom, Državnim arhivom u Zagrebu i Muzejem grada Zagreba. Znanstveni skup održan je u povodu 135. godišnjice rođenja Gjura Szaba (1875.–1943.).

Znanstveni je skup okupio istraživače raznih struka: arheologe, povjesničare, povjesničare umjetnosti, arhiviste i druge znanstvenike. U iznesenim izlaganjima očitovao se niz dodirnih točaka u pogledu na život, rad, djelovanje te uspjeh kao i posljedice Szabova djelovanja na hrvatski narod i Hrvatsku kao i na sredinu u kojoj je Szabo živio i djelovao. U ovom zborniku nalaze se radovi sljedećih autora: Tonka Barčota, Marije Buzov, Ante Ilića, Mire Kolar Dimitrijević, Borisa Kukića, Petra Bagarića, Joze Marevića, Suzane Miljan, Franka Miroševića, Aleksandra Šandora Pavišića, Filipa Tomića, Vlatke Leskovac, Lidije Znić i Ane Zujić. Navedeni znanstvenici iz različitih područja znanosti svestrano su u ovom zborniku prikazali djelo Gjura Szaba koje je on ostavio hrvatskoj kulturi. Oni zaokružuju sliku o G. Szabu u hrvatskoj kulturnoj povijesti, za koju se može reći da je

dosad bila zapostavljena. Djela koja se u zborniku nalaze pisana su na izvornoj građi, s obiljem relevantnih dokumenata – raznih izvora koji se mogu uočiti obiljem citiranih bilježaka. Kada se u cjelini sagledaju ti naslovi znanstvenih radova, zaključuju se da oni predstavljaju neka područja Hrvatske o kojima je Szabo pisao i istraživao. Tu je Zagreb i ostala sjeverozapadna Hrvatska s naglaskom na Hrvatsko zagorje. Uz navedeno dominiraju teme o Gjuri Szabu, posebno što misli novinski tisak o djelovanju i značenju Gjure Szaba, odnosno Gjuro Szabo u javnosti i javnost o njemu.

Tako Tonko Barčot u prilogu »Novinski tisak o djelovanju i značenju Gjure Szaba« (str. 9–38) analizira i utvrđuje prisutnost G. Szaba u novinskom tisku, a time i u javnosti kao i to tko o njemu piše. Posebno se obrađuje pisanje novinskog tiska o Szabu kao kulturnom i znanstvenom radniku, donosi osvrt na njegova objavljena djela kao i njegovi apeli protiv uništavanja spomeničke baštine. Iz priloga se zaključuje da je Szabo za života bio dosta prisutan u tisku, pogotovo tridesetih godina prošlog stoljeća. O njemu su, tvrdi Barčot, pisali eminentni povjesničari, književnici i novionari.

Filip Tomić i Vlatka Leskovic u prilogu »Gjuro Szabo u javnosti i javnost o Gjuri Szabu« (str. 234–263) zaključuju da je on dao važan doprinos utemeljenju i radu više važnih kulturnih i društvenih institucija u Hrvatskoj te da je upravo u tom vremenu objavio svoja najvažnija djela koja su ostavila traga u razvoju hrvatske muzeologije, povijesti umjetnosti i povijesti. Autori konstatiraju da je ta djelatnost kontinuirano praćena u onodobnim tiskanim medijima. U svom radu autori analiziraju percepciju lika i djela Gjure Szaba u međuratnim hrvatskim tiskovinama. Zaključuju da je Gjuro Szabo, unatoč svojoj polemičnosti i neslaganjima s mnogim uglednicima, u međuratnom razdoblju, a posebice tridesetih godina, stekao ugled u široj javnosti putem naklonosti koje su njegovim stavovima i idejama iskazivali tiskani mediji kao važni oblikovatelji javnog mišljenja. Ta njegova polemičnost u tekstovima i neslaganje s mnogim uglednicima nisu imanjili njegov ugled u javnosti, već su ga i povećavali.

Mira Kolar Dimitrijević u prilogu »Gjuro Szabo i njegov odnos prema Hrvatskom zagorju« (str. 71–93) tvrdi da je Szabo bio prvi građanski konzervator u Zagrebu poslije Prvog svjetskog rata koji je shvatio ugroženost baštine zbog propadanja veleposjeda, osobito onih plemićkih, koji su bili zahvaćeni agrarnom reformom. On je, tvrdi autorica, ostavio izvanrednu ostavštinu opisavši dvorce i utvrde Hrvatskog zagorja, od kojih su mnogi u njegovo vrijeme bili još bolje očuvani nego danas. Bez njegovih činjenica i detaljnih opisa materijalne kulturne baštine, napominje autorica, ta povijest ne bi bila ni potpuna ni istinita.

Boris Kukić i Petar Bagarić u prilogu »Regulacija Kaptola u viđenjima Gjure Szaba i Stjepana Korenića – sukobi i savezništva dvojice suvremenika u tisku i periodici prve polovice 20. stoljeća« (str. 94–129) analiziraju sličnosti i razlike u stajalištima Szaba i Korenića iznesenima u onodobnom tisku i periodici u vezi s regulacijom Kaptola (od raspisa prve regulacije iz 1908. pa sve do sredine tridesetih godina prošlog stoljeća). Tvrde da je svrha regulacije bila modernizirati područje Kaptola u duhu tadašnjeg vremena, čime bi Kaptol, kao nadasve važan dio stare gradske jezgre, nesumnjivo izgubio na svojoj kulturno-povijesnoj važnosti. Autori ujedno tvrde da je polemika između Szaba i Korenića pružila uvid u njihove osobnosti te da je ujedno poslužila istraživačima i kao prizma kroz koju su se

prelomila pitanja regulacije Kaptola, kao i odnosu kulturne javnosti prema idejama Viktora Kovačića u vezi s restauracijom srušenih objekata poput Bakačeve kule. Autori misle da polemika o Bakačevoj kuli daje plastičan uvid u različite idejne grupacije na hrvatskoj kulturnoj sceni toga doba, a povijest regulacije Kaptola oslikava zamisli i lutanja u vremenu modernizacije toga dijela Zagreba.

Suzana Miljan u prilogu »Tamo gdje Istok dodiruje Zapad – putopisne crtice Gjure Szaba o makedonskim krajevima 1924.« (str. 156–187) donosi niz vrijednih podataka o Gjuri Szabu opisujući njegovo putovanje od Zagreba do Kosovske Mitrovice. Članak je napisala na temelju Szabovih bilježaka u kojima se opisuje vožnja vlakom, kao i Szabina kulturološka razmišljanja o utvrđi Zvečan. Zanimljiva su i Szabova literarna saznanja o povijesnim i kulturnim shvaćanjima ranog 20. stoljeća. Autorica piše o dodirima Istoka i Zapada, uspoređuje se Zagreb s Beogradom, a Sava se percipira kao prirodna granica razdvajanja.

Danijel Vojak u prilogu pod naslovom »Ostavština Josipa Matasovića u Hrvatskom državnom arhivu kao izvor za istraživanje života i djela Gjure Szaba« (str. 264–295) opisuje dvojicu kolega povjesničara i muzeologa, koji su živjeli i djelovali u prvoj polovini 20. stoljeća. Autor ukazuje da su Matasović i Szabo surađivali u časopisu *Narodna starina* – Szabo kao ravnatelj Muzeja grada Zagreba, a Matasović prvo kao povjerenik za čuvnje starina i kustos u Hrvatskome narodnom muzeju te od 1941. i ravnatelj Državnog arhiva u Zagrebu.

Lidija Zrnić u prilogu »Ostavština prof. Gjure Szaba Konzervatorskom zavodu u Zagrebu« (str. 296–318) donosi – osim podataka o toj ostavštini – i osvrt na njezinu obradu u Središnjem arhivu Odjela INDOK. U vezi s tim autorica konstatira da je Szabova ostavština smještena u osam arhivskih kutija u Planoteci uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske, a sadrži objavljene i neobjavljene rukopise, putne bilježnice, fotografije, skice i crteže te posmrtnu masku. Građa je popisana po kutijama, skenirana i pohranjena na CD –R, a korisnicima je dostupna putem servera Bastina on Muncimir.

Ante Ilić kao obožavatelj i štovatelj djela Gjure Szaba u prilogu »Gjuro Szabo očima jednog purgera« (str. 56–70) analizira njegovo djelovanje kao muzeologa i konzervatora, kao i njegove važne učinke za arhitekturu Zagreba i Hrvatske.

Originalnim naslovom »Jezični proplamsaji u Szaba« (str. 130–155) autor Jozo Marević ističe sve vrline koje su krasile Gjuru Szaba kao čovjeka i znanstvenika. Marević navodi da je Szabo bio lingvist, muzeolog, konzervator, historik, historiograf, kulturolog, znanstvenik i domoljub. Na temelju izvorne građe autor ukazuje da je Szabo ostavio u nasljeđe budućim generacijama plodonosne rezultate svoga predanog i neumornog djelovanja u području toponomastike, povijesti, povijesti umjetnosti, muzeologije, arhivistike, konzervatorstva, arheologije, kulturne povijesti, historiografije, pedagogije pa i drugih znanstvenih disciplina.

Franko Mirošević u prilogu »Gjuro Szabo, povjesničar Zagreba i čuvar njegovih starina« (str. 188–219) kronološki prikazuje razvoj Szabovih djela o povijesti Zagreba, ujedno i analizirajući većinu tih djela čiji je broj zaista opsežan. Pritom se najviše zadržava na njegovu najzrelijem povjesnom djelu *Stari Zagreb*, u kojem je sumirao velik

dio svojih priloga o povijesti Zagreba. U vezi s tim zaključuje da su mu djela činjenično bogata te da je sljedbenik narativne historije koji događaje opisuje »kako je bilo« i »zašto je bilo«. Ocjenjujući Szabina povijesna djela očima današnjeg povjesničara, Mirošević konstatira da svoja djela nije pisao s bilješkama u kojima bi se pozivao na izvore. Velik nedostatak njegovih djela, tvrdi Mirošević, pogrdni su nazivi za pojedine povijesne ličnosti koje nisu bile sklone hrvatskom narodu. Pišući o Szabinim povijesnim djelima o Zagrebu, Mirošević pomno prati odjek tih djela u onodobnom tisku i zagrebačkoj javnosti. Uz navedeno prilog završava važnom djelatnosti Gjure Szaba koja se očitovala u čuvanju zagrebačkih kulturnih spomenika, kojima je od kraja druge polovine 19. stoljeća prijetila velika opasnost da se poruše ili da se nad njima provede nestručna restauracija.

U prilogu »Szabin opis Hrvatske Kostajnice i moje neslaganje s njim« Aleksandar Šandor Pavišić (str. 220–233) ističe velike zasluge Gjure Szaba kao muzeologa, konzervatora i arheologa, ali pritom iznosi i svoja neslaganja glede Szabovih istraživanja i zapisa o Hrvatskoj Kostajnici, počevši od toponomastičkih razilaženja. Pavišićev je rad neuobičajen jer u njemu želi govoriti o Szabu kroz svoj vlastiti literarni rad *Dvanaest postaja Kostajnica* u kojem istražuje sličnosti svoga životnog puta i stručne predanosti istraživačkom radu sa Gjurom Szabom.

Marija Buzov u prilogu »Gjuro Szabo i sjeverozapadna Hrvatska« (str. 39–55) piše o Gjuri Szabu kao svestranoj ličnosti hrvatske kulture, žestokom branitelju spomenika i tjelohranitelju naših muzeja. Smatra da je danas njegov doprinos hrvatskoj kulturi zastavljen jer se malo zna o njegovoj ostavštini. Pita se što nam danas govori njegov popis spomenika Hrvatskog zagorja, odnosno cijele sjeverozapadne Hrvatske, kakav je njegov doprinos arheologiji i možemo li danas učiti od Gjure Szaba. Zaključuje da je Szabo javnosti ostavio velik opus koji je temeljen na vrelima i neposrednom kontaktu sa spomenicima te da njegovo djelo ostaje nezaobilazno u našoj kulturi.

U prilogu »Gjuro Szabo i Društvo Zagrepčana (1931. – 1943.)« Ana Zujčić (str. 319–334) prikazuje djelovanje, značaj i doprinos Gjure Szaba u Društvu Zagrepčana. Njezin je rad podijeljen u tri veća poglavlja (istraživački rad, fond Društva i uloga Gjure Szaba u njemu). U zaključnim razmatranjima daje smjernice istraživanja i ocjenu cjelokupnog doprinosa Gjure Szaba u djelovanju tog društva, gdje se posebnom isticao kao suradnik u društvenoj reviji *Zagreb*.

Na kraju treba dodati da ovaj zbornik, osim opisanih priloga petnaestorice autora, sadrži kazalo, proslav i tekst u kojem se čitatelju objašnjava zašto je organiziran znanstveni skup o Gjuri Szabu. Zbornik donosi i zaključke znanstvenog skupa te dodatak u kojem se čitatelje informira o utemeljenju Novljanskoga akademskog društva, a donosi se i govor predsjednika Društva prof. dr. sc. Joze Marevića na osnivačkoj skupštini. Zbornik sadrži velik broj fotografija iz života Gjure Szaba, a i fotografije sudionika znanstvenog skupa.

Franko Mirošević